

Návrat literárněvědných biografii

Saakjanc, A.: Tvoj mig, tvoj deň, tvoj vek. *Žizň Mariny Cvetajevoj*. Agraf, Moskva 2002.

Ekštut, S.: Tjutčev. Tajnyj sovetnik i kamerger. Progress-Tradicija, Moskva 2003.

Zatímco Anna Saakjanc (zemřela 2002) jako biografka M. Cvetajeové je známa již z dřívějších publikací (*Marina Cvetajeva. Žizň i tvorčestvo*. Moskva 1997; *Žizň Cvetajevoj*. Moskva 2000), S. Ekštut se o Tjutčeva pokusil poprvé – není to však jediné, čím se tyto knihy od sebe liší. V těchto monografiích, které projevují společnou snahu vracet do vědeckého oběhu důkladné biografie, a tak je rehabilitovat, je to především emocionální zaujatost Saakjanc a její láska k objektu knihy, současně menší schopnost vcítovat se do prostředí, jímž básnířka prošla – všechno vidíme jakoby jejíma očima; Cvetajeová si veze své petrifikované Rusko s sebou a její vnímání cizího prostředí – obávám se – je přes všechno vzdělání povrchní a spíše deklarativní. Tak alespoň vypadá i pojetí Saakjancové. Čechů se může dotknout poněkud chladné líčení básnířčina českého „vyhnanství“; Masarykova *Ruská akce* je zmíněna jen mimochodem; vypadá to, jakoby pro světácké Rusy podporované z českých stipendií byly Mokropsy příliš malé a plebejské: snad to dokonce budí otázku, proč vždy bohatí intelektuálové dovedli Rusko v roce 1917 tam, kam je dovedli, i když odpověď je zřejmá. Snad to tak ani nebylo, ale v podání Saakjancové to tak působí. Jedna momentka však jako by vyvažovala tato chladná místa: líčení bouřlivého vztahu Cvetajeové k drtiči ženských těl a srdcí Konstantinu Boleslavoviči Rodzevičovi, který se podle všeho odehrával právě v Čechách, a historka hodná mystického vidění světa, které Rusové tak milují: tehdejší filmový funkcionář Valerij Bosenko uviděl na festivalu v Boloni francouzský film *Madonna spacích vozů* z roku 1927, kde ve scéně vězně odsouzeného k smrti v Batumi se ve dvacetisekundové sekvenci mihne manžel Cvetajeové Sergej Efron, agent NKVD popravený roku 1941, jako herec: „Ot Mariny Cvetajevoj ne sochranilos' ni golosa. Ot jeje dočeri i syna – tože. I vot tol'ko tepeť, po vole Velikogo Slučaja – odnogo na sotni tysjač, oživšij na ekrane Sergej Jakovlevič Efron posylajet nam, skvož tolšču vremen i sudeb, svoj bezmolvnyj i mgnovennyj privet.“ (s. 404).

Ekštutův Tjutčev je po všech stránkách přitažlivá kniha, napsaná z nadhledu a odstupe, dostatečně objektivní, aby se tu mihlo jen pár úryvků z Puškina a samotného Tjutčeva, aby autor mohl splnit, co slíbil: i když je jistě milovníkem Tjutčevovy poezie, jde nyní o příběh Tjutčeva diplomata a vysokého státního úředníka, egoistického génia, který po cestě troustil bonmoty a svou neodolatelnost, po níž zbyly nevléčitelně zamilované ženy a spousta dětí. I dávno po své smrti – jak víme – je Tjutčev živější než klasikové, kteří ho dočasně zastínili včetně Puškina, Lermontova, Gogola, Tolstého, Turgeněva nebo Dostojevského či Čechova: docela nedávno instalovaná Tjutčevova socha v Mnichově jako místo jeho diplomatické mise, se stala pevným duchovním symbolem ekonomické spolupráce Bavorska a Ruska, které při ceremonii zastupovali premiér Stoiber a ministr zahraničí Ruské federace Ivanov.

V případě Ekštutovy knihy nejde přitom o fantazie, ale o důkladná archivní bádání přetavená do takřka beletristického tvaru s důkladnou znalostí německého, event. italského prostředí, s hloubavým vhledem do ruské literatury, který tu však násilně netrčí, ale je tu jako vzduch k dýchání. Autor je mistrem detailu, z něhož odvíjí celé narativní plochy:

Tjutčev jako diplomat Bilibin ve *Vojně a míru*, od kterého sám car Mikuláš I. přejal pojem pro náhodná milostná dobrodružství, manžel dvou žen a milenec desítek dalších, z nichž se nám dochovala jen jména těch, s nimiž zplodil potomky; tak víme nejen o první a druhé ženě, která vlastně nepřímo zavinila smrt své předchůdkyně, ale také o dvou milenkách (s jednou se potkal náhodně jako diplomatický kurýr v Německu, s druhou k stáru v Petrohradě, kde se s ní scházel v najatém pokoji). Současně není zapomenut ani Tjutčevův vztah k děbabristickým povstalcům, jeho mnichovský skandál s milenkou a pozdější manželkou Ernestinou, to, že vymyslel okřídlený pojem „otpetel“; tak živý i ve 20. století, že se o jeho dceru Kitty úporně zajímal mladý hrabě Lev Tolstoj (viz jeho poněkud sarkastické deníkové zápisy), že si dcera Anna jako slavjanofilská fanatička vzala Ivana Aksakova, to, že Tjutčev žil z milosti rodičů, tedy z jejich stálé apanáže a na dluh a z přízně mocných, jako by by si byl vědom své geniality, jíž se musí všichni kofit (blízké kontakty měl s Benkenдорfem, Žukovským, ale hlavně s Alexandrem II., Nesselrodem a především s jeho ženou). Chtělo by se říci, že mu ke všemu jako muži se sexappealem dopomohly ženy, ale ty mu také „odpomohly“ od brilantní kariéry – asi to tak mělo být. Zůstaly po něm snad nesmrtelné básně, v nichž se zrcadlí jeho schopnost přiléhavě glosovat lidi a události, láska ke gnómě a šikovně nalezeným slovům, vizionářský talent, který prokázal i v mesianistické politické publicistice, kde vidí Rusko jako vládce světa – muž, který za žádnou cenu nechtěl opustit pohodlí diplomatického nicnedělání mimo Rusko. Z líčení je také zřejmé, proč carský režim nepřežil a nebyl schopen se reformovat – snad i to, že jeho konec musel být tak radikální a tak tragický pro všechny.

Čím více se zabýváme Ruskem, tím více nám tato země připadá jako neprůhledná; vždy něčím překvapí, šokuje, vždy se před našima očima zkrhne, zkamení nebo potměšile vyhlídne z kouta jako Avvakumův běs. Je jen otázka, zda takové Rusko skutečně je, nebo nám je takovým sami Rusové záměrně sugerují. I kdyby však platila druhá možnost, vkládají jeho tvůrci do tohoto přízraku Ruska vlastní životy – a to není málo. Tjutčev na to ostatně kdysi odpověděl ve slavné básni tak, že Rusko nelze změřit a že je v ně možné pouze věřit. Anebo nevěřit – chce se dodat.

Ivo Pospíšil

Dialog kultur podruhé

Dialog kultur II. Sborník příspěvků z odborného semináře. Editor: O. Richterek. Pdf UHK, Oftis, s. r. o., Ústí nad Orlicí. 2002.

Sborník referátů a sdělení *Dialog kultur II* je výstupní publikací, dokumentující vědeckou konferenci s mezinárodní účastí věnovanou problematice mezikulturního dialogu, kterou uspořádala v listopadu 2002 katedra slavistiky PdF UHK v Hradci Králové ve spolupráci se Společností Franka Wollmana při FF MU v Brně v návaznosti na své první setkání. Již při zběžném procházení obsahu sborníku je zřejmá tematická variabilita projednávaných otázek, jíž se podařilo dosáhnout účastí třiceti referentů z různých českých univerzit, Slovenska, Polska a Ruské federace. Sborník je pomyslně uspořádán do dvou částí: lingvistické a lingvodidaktické a literárněvědné a kulturologické, tak jak jednání